

Конституційний Суд України

Національна доповідь
на тему:

«Проблеми законодавчих прогалин в конституційній юриспруденції»

1. Проблематика прогалин у праві в науковій доктрині

1.1. *Поняття прогалини у праві.*

Дайте огляд, яка точка зору щодо прогалин в праві існує серед вчених та спеціалістів в галузі права Вашої держави (як визначається поняття прогалина в праві, які види прогалин в праві виділяються; чи досліджується в науковій доктрині причини виникнення прогалин в праві, проблема реальних та удаваних прогалин в праві, особливості прогалин в публічному та приватному праві, позитивні та негативні наслідки прогалин в праві тощо)?

Проблема прогалин в праві виникла досить давно і в кожному історичному епоху вимагала свого вирішення. В радянський період в міру посилення позицій позитивістського праворозуміння відбулася метаморфоза у вирішенні проблеми прогалин у праві, яка фактично була зведена до пошуку шляхів подолання прогалин в праві в межах чинного законодавства. Українська радянська доктрина дотримувалася позиції, що «про прогалини йдеться тільки у випадку, якщо в праві відсутній припис, який регулює певні правовідносини, а також вони визначають, що прогалини в праві можливі лише в тій галузі, в якій межі фактичного правового регулювання та рамки діючих нормативних актів не співпадають». Увага акцентувалася на тому, що правозастосовувач повинен керуватися тим, що прогалина в праві – це відсутність в діючих нормативно-правових актах необхідних норм для вирішення конкретного випадку (або неповнота діючих норм) в межах нормативно-правового регулювання, встановлених законодавцем, необхідність в яких визначається діючим законодавством» (В. Забігайло).

Сучасній українській доктрині притаманні різні підходи до визначення поняття «прогалина в праві». Варто виділити два основні підходи до визначення суті прогалини в праві. Зокрема, перший підхід характеризується тим, що дослідники визначають прогалину в праві як «відсутність норм права (або їхніх частин), що регулюють конкретні суспільні відносини у тому разі, якщо воно підлягає сфері правого регулювання» (О. Зайчук, Н. Оніщенко). Для позначення терміну «прогалина» використовуються такі визначення як «незаповнене місце», «пропуск в друкованому тексті», «упущення», «недолік». Також висловлюється думка стосовно того, що про прогалини в праві можна говорити переважно в переносному значенні, як про одну із недосконалостей права, відсутності в ньому того, що повинно бути його необхідним компонентом.

Інший підхід до розуміння суті прогалин у праві пов'язаний з ширшим трактуванням сфери відносин, які підлягають правовому регулюванню.

Зокрема, прогалиною в праві є повна або часткова відсутність у чинному законодавстві необхідних юридичних норм (*Т. Тарахонич, О. Тарнопольська*).

Дослідження такого правового явища як прогалина в праві дозволяє виділити ознаки або критерії існування цього явища. Наголошується на тому, що прогалини в праві є одним із негативних правових явищ, що їх існування є об'єктивною неминучістю та що вони притаманні будь-якій системі законодавства; прогалини є взаємопов'язаними та існують в комплексі: принципи права, політика законодавця, професійна і звичайна правосвідомість, судова практика.

Науковці визначають як одну з причин появи прогалин в праві той факт, що норми, які створює законодавець розповсюджуються не на конкретні правовідносини, а на визначений вид правовідносин (*В. Забігайло*).

Крім того, наголошується, що прогалина в праві утворюється у випадку, коли правова регламентація суспільних відносин, що знаходяться у сфері правового регулювання, вимагає необхідної конкретизації, які загальні норми права (тим більше правові принципи) забезпечити не можуть; про прогалину в праві можна говорити лише стосовно суспільних відносин, що знаходяться у сфері правового регулювання, межі якої визначені принципами права (*Р. Кондратьєв*).

Як одну з причин появи прогалин в праві також виділяються технічні помилки законодавця, допущені при розробці законів і при використанні законодавчої техніки (*О. Скакун*).

Наскільки різноманітні уявлення дослідників про суть прогалин в праві, настільки ж різноманітні і критерії класифікації, які застосовуються для поділу усієї сукупності прогалин на певні види.

Виділяються «первинні прогалини» і «вторинні прогалини» і вказується, що причиною первинних прогалин є невміння законодавця відобразити в нормативних актах все розмаїття життєвих ситуацій, що вимагають правового регулювання, а причиною наступних прогалин – невміння законодавця передбачити появу нових життєвих ситуацій в результаті постійного розвитку суспільних відносин і, відповідно, врегулювати їх у законодавчих актах (*М.А. Вороніна*). Такі причини вчені визначають як об'єктивні та суб'єктивні причини існування прогалин (*О. Зайчук, Н. Оніщенко*).

«Дійсні» прогалини існують тоді, коли певне питання повинно розв'язуватися юридичними засобами, але правом таке розв'язання не передбачено (*В. Конєйчиков*).

Окремо досліджуються поява і способи усунення та подолання прогалин у праві публічному та праві приватному. Засобами усунення прогалин є правотворча діяльність органів державної влади. Оперативними засобами подолання прогалин є аналогія закону, аналогія права, субсидіарне застосування правових норм.

Щодо прогалин у кримінальному праві, то інститут аналогії закону не може бути застосований. Висловлюється думка, що прогалина в кримінальному законі може мати місце у тому випадку, коли питання, що ним регламентуються, за своєю природою не можуть бути розділені на суперечливі

(контрадиктні) класи, тобто коли законодавча неврегульованість не дорівнює законодавчій урегульованості, та визначається, що, незважаючи на імперативність припису частини 4 статті 3 Кримінального кодексу України, його слід розуміти лише як такий, що забороняє визнавати за аналогією злочинні діяння, що не передбачені законом як такі, та призначати покарання “за аналогією”, оскільки це не повинно йти на шкоду правам і законним інтересам особи, яка вчинила злочин (*Ю. Пономаренко*).

До цивільних, адміністративних, господарських та інших правовідносин, що виникають із торговельного мореплавства і не врегульовані Кодексом торговельного мореплавства України, відповідно застосовуються правила цивільного, адміністративного, господарського та іншого законодавства України (стаття 4 Кодексу торговельного мореплавства України).

У разі відсутності законодавства, що регулює спірні відносини за участю іноземного суб'єкта підприємницької діяльності, господарський суд може застосовувати міжнародні торгові звичаї. Забороняється відмова у розгляді справи з мотивів неповноти, неясності, суперечливості чи відсутності законодавства, яке регулює спірні відносини (частини шоста і сьома статті 4 Господарського процесуального кодексу України).

У разі невідповідності нормативно-правового акта Конституції України, закону України, міжнародному договору, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, або іншому правовому акту суд застосовує правовий акт, який має вищу юридичну силу.

У разі виникнення в суду сумніву під час розгляду справи щодо відповідності закону чи іншого правового акта Конституції України, вирішення питання про конституційність якого належить до юрисдикції Конституційного Суду України, суд звертається до Верховного Суду України для вирішення питання стосовно внесення до Конституційного Суду України подання щодо конституційності закону чи іншого правового акта.

У разі відсутності закону, що регулює відповідні правовідносини, суд застосовує закон, що регулює подібні правовідносини (аналогія закону), а за відсутності такого закону суд виходить із конституційних принципів і загальних засад права (аналогія права) (частини п'ята і шоста статті 9 Кодексу адміністративного судочинства України).

1.2. Поняття законодавчої прогалини.

Чи виділяються в науковій літературі прогалини в праві, які заборонені Конституцією (або актами правового регулювання вищого рівня)? Яке поняття законодавчої прогалини як виду прогалини в праві переважає в науковій доктрині?

В українській науковій літературі не виділяються прогалини в праві, які заборонені конституційними нормами чи іншими законодавчими актами. Науковій доктрині притаманне дослідження термінів «прогалина в праві» та «прогалина в законодавстві», які означають відсутність правової норми для врегулювання тих чи інших суспільних відносин. Здебільшого схиляються до застосування терміну «прогалина в законодавстві».

1.3. Концепція конституційного суду або відповідного інституту, що здійснює конституційний контроль, як «негативного» та «позитивного» законодавця.

Яке поняття призначення конституційного суду як судового органу превалює в науковій доктрині вашої держави? Конституційного суду як «негативний» законодавець? Концепція конституційного суду як «позитивного» законодавця. Проблеми впливу юриспруденції конституційного суду на правотворчість. Чи розглядається в науковій доктрині діяльність конституційного суду в дослідженні та оцінці прогалін в праві, а також вплив рішень конституційного суду на усунення прогалін у праві? Чи оцінювалася на підставі таких рішень діяльність конституційного суду як «активізм», «помірність», «мінімалізм»?

Конституційний Суд України, виконуючи закріплені в Конституції притаманні лише йому функції єдиного органу конституційної юрисдикції, посідає особливе місце у механізмі державної влади. На сьогодні в науковій доктрині України загальноприйнятою є характеристика Конституційного Суду України як судового органу (органу судової влади). «Суттєвим у визначенні Конституційного Суду як судового органу є те, що основні принципи і форми його діяльності співпадають або можуть бути порівняні з відповідними ознаками буття судів загальної юрисдикції» (В. Шаповал).

Визнання Конституційного Суду України єдиним органом конституційної юрисдикції в Україні (стаття 147 Конституції України) зумовило обсяг його компетенції. Як зазначає П. Ткачук, «права і свободи Конституційний Суд України захищає шляхом: оцінки конституційності законів та інших правових актів Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, чинних міжнародних договорів та тих міжнародних договорів, що вносяться до Верховної Ради України для надання згоди на їх обов'язковість, офіційного тлумачення Конституції та законів України; перевірки законопроектів про внесення змін до Конституції на предмет неприпустимості існування в них положень, які б скасовували чи обмежували права і свободи людини і громадянина. Інтерпретація норм права є основою діяльності Конституційного Суду. Будь-якому рішенню чи висновку Суду передуює процес з'ясування суті всіх правових норм, на яких вони базуються. Функціонально Конституційний Суд є тим органом, який має бути арбітром у суперечках органів державної влади стосовно їх компетенції. Цю функцію він частково здійснює шляхом перевірки на відповідність Конституції законів та інших нормативно-правових актів, якими встановлюються повноваження зазначених органів, а частково – шляхом тлумачення Конституції та законів України».

Характеристика концепції конституційного суду як «негативного» або «позитивного» законодавця пов'язана із встановленням природи актів Конституційного Суду України при реалізації ним функції судового органу: встановлення відповідності нормативно-правових актів Конституції України та офіційне тлумачення Конституції та законів України. Загальним є підхід щодо визначення Конституційного Суду України як «негативного» законодавця. Зокрема, В. Тихий вказує, що «визнаючи той чи інший правовий акт неконституційним і тим самим скасовуючи його, Конституційний Суд України

виконує функцію «негативного правотворця», в той час як правотворець займається «позитивною правотворчістю».

В свою чергу, *В. Шаповал* вважає, що існують певні застереження стосовно природи рішень і висновків у справах щодо конституційності законів та інших визначених нормативних актів і чинних міжнародних договорів відповідно. Наслідком їх прийняття є здійснення так званої «негативної» нормотворчості. «Але було б надміру категоричним стверджувати, що такі рішення і висновки Конституційного суду України є нормативними актами».

Певним чином з концепцією «негативного/позитивного» законодавця пов'язана проблема заперечення нормативних властивостей рішень Конституційного Суду України.

Так, *М. Козюбра* зазначає, що «Конституційний Суд не належить до правотворчих органів, хоча його досить часто іменують “негативним законодавцем”».

В свою чергу, *В. Шаповал* вказує, що «за будь-яких умов конституційно і законодавчо визначена компетенція Конституційного Суду не передбачає здійснення нормотворчості, не пов'язаної з регламентацією частини питань організації його внутрішньої роботи. Рішення і висновки Конституційного Суду не можуть мати характер нормативно-правових актів, які здатні активно регулювати суспільні відносини. Здійснення Конституційним Судом нормотворчої діяльності поставило б цей орган над усім державним механізмом і навіть над самим Основним Законом».

В. Скомороха та *І. Пшеничний*. вказують, що «Суд, не маючи права заповнювати своїми рішеннями прогалини в законодавстві, не може розвивати право на основі судового прецеденту, тим більше, продовжуючи «справу законодавця». Визнання судового прецеденту джерелом конституційного права означає, що судові органи здійснюють не лише юрисдикційну функцію (розв'язання конфліктів на основі права), але й правотворчу. Створення Конституційним Судом України норми права є неможливим згідно з вимогами статті 6 Конституції України стосовно поділу влади».

В свою чергу, українською доктриною не досліджувалася діяльність Конституційного Суду України як «активізм», «помірність», «мінімалізм».

2. Оцінка контролю конституційності законодавчих прогалин в Конституції, конституційній юриспруденції, інших правових актах держави

2.1. Конституція в системі національного права.

Представте модель ієрархічної піраміди актів національного права. Місце та значення Конституції в національній системі права. Яке розуміння конституції як верховного права розвивається конституційним судом? Поняття конституції як експліцитного та імпліцитного правового регулювання. Чи вважається конституція в конституційній юриспруденції правом, яке не має прогалин?

Конституція України – це єдиний, наділений найвищою юридичною силою нормативно-правовий акт, через який Український народ і Українська

держава виражають свою суверенну волю, утверджують основні принципи суспільного та державного ладу, основи правового статусу особи і громадянина, визначають систему і функції органів державної влади й органів місцевого самоврядування, механізм реалізації державно-владних повноважень і територіальний устрій держави (В. Погорілко, В. Федоренко).

Конституція вимагає існування певної ієрархії нормативно-правових актів. Будучи сама нормативно-правовим актом, Конституція є самодостатнім результатом реалізації “суверенної” установчої влади, виконує певні системоутворювальні функції щодо системи національного права в цілому (В. Шаповал).

Для того, щоб окреслити модель ієрархічної піраміди актів національного права, слід зазначити наступне. Конституція України має вищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на її основі і повинні їй відповідати. Норми Конституції України є нормами прямої дії (стаття 8).

В Рішенні від 23 грудня 1997 року № 7-зп/1997 у справі про Рахункову палату Конституційний Суд України визначив, що *«Конституція України має найвищу юридичну силу (частина друга статті 8 Конституції України). Верховенство конституційних норм поширюється на всі сфери державної діяльності, в тому числі і на законотворчий процес. Верховна Рада України, приймаючи закони, не має права допускати невідповідностей щодо будь-яких положень, прямо закріплених в Конституції України»* (абзац четвертий пункту 1 мотивувальної частини).

Відповідно до положення статті 91 Конституції України Верховна Рада України приймає закони, постанови та інші правові акти більшістю від її конституційного складу, крім випадків, передбачених цією Конституцією.

Президент України на основі і на виконання Конституції і законів України видає укази і розпорядження, які є обов’язковими до виконання на території України (частина третя статті 106 Конституції України).

Уряд України в межах своєї компетенції видає постанови і розпорядження, які є обов’язковими до виконання (частина перша статті 117 Конституції України). Кабінет Міністрів України у своїй діяльності керується цією Конституцією та законами України, а також указами Президента України та постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України (частина третя статті 113 Конституції України).

В пункті першому частини першої статті 150 Конституції України прослідковується ієрархічна піраміда нормативно-правових актів, яка регламентує, що до повноважень Конституційного Суду України належить вирішення питань про відповідність Конституції України (конституційність) законів, постанов Верховної Ради України; указів і розпоряджень Президента України; постанов і розпоряджень Кабінету Міністрів України; рішень та постанов Верховної Ради Автономної Республіки Крим.

2.2. Закріплення в конституції держави *expressis verbis* повноважень конституційного суду досліджувати та оцінювати законодавчі прогалини.

*Які правові акти (конституційні, органічні, прийняті на референдумі, звичайні закони, парламентські регламенти, міжнародні договори, закони суб'єктів федерації, підзаконні акти, а також закони та інші акти, прийняті до набуття чинності конституцією) безпосередньо вважаються об'єктом конституційного контролю? Чи передбачено конституцією держави *expressis verbis* положення про те, що конституційний суд досліджує та оцінює конституційність прогалін в правовому регулюванні (законодавчих прогалін)? Чи передбачається в конституції спеціальні процедури дослідження законодавчих прогалін?*

Відповідно до положень статті 150 Конституції України та статті 13 Закону України «Про Конституційний Суд України» Конституційний Суд України приймає рішення та дає висновки у справах щодо конституційності законів та інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим; відповідності Конституції України чинних міжнародних договорів України або тих міжнародних договорів, що вносяться до Верховної Ради України для надання згоди на їх обов'язковість; додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з поста в порядку імпичменту в межах, визначених статтями 111 та 151 Конституції України; офіційного тлумачення Конституції та законів України.

Також безпосереднім об'єктом конституційного контролю є законопроекти про внесення змін до Конституції. Вказане положення закріплене в положенні статті 159 Конституції України, де зазначається, що законопроект про внесення змін до Конституції України розглядається Верховною Радою України за наявності висновку Конституційного Суду України щодо відповідності законопроекту вимогам статей 157 і 158 Конституції України. Даний контроль здійснюється з метою недопущення скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина або недопущення змін, які спрямовані на ліквідацію незалежності чи порушення територіальної цілісності.

Чинна Конституція України не містить положень стосовно повноважень Конституційного Суду України досліджувати та оцінювати конституційність законодавчих прогалін, а також відсутні конституційні норми щодо спеціальних процедур дослідження законодавчих прогалін.

2.3. Тлумачення в конституційній юриспруденції повноважень конституційного суду досліджувати та оцінювати конституційність законодавчих прогалін.

Конституційний суд як офіційний тлумач конституції. Чи розкривалися конституційним судом в деталях експліцитно виражені в конституції повноваження конституційного суду досліджувати та оцінювати законодавчі прогаліни? Чим обґрунтовуються висновки про імпліцитне закріплення в конституції повноважень конституційного суду досліджувати та оцінювати законодавчі прогаліни? Чи сформульована конституційним судом доктрина про наслідки встановлення наявності законодавчої прогаліни? Якщо так, то охарактеризуйте її.

Повноваження Конституційного Суду України регламентовано статтею 150 Конституції України, положеннями статей 13, 14, 15 Закону України «Про Конституційний Суд України», які визначають, що Конституційний Суд України вирішує питання про конституційність законів та постанов Верховної Ради України, указів і розпоряджень Президента України, постанов і розпоряджень Кабінету Міністрів України, рішень та постанов Верховної Ради Автономної Республіки Крим, а також здійснює офіційне тлумачення Конституції України та законів України за відповідними поданнями та зверненнями.

До компетенції Конституційного Суду України не входить дослідження та виявлення законодавчих прогалин, а також оцінювання конституційності прогалин в правовому регулюванні. Аналіз конституційних норм свідчить про те, що в положеннях Конституції не містяться спеціальні процедури дослідження законодавчих прогалин. Хоча, безумовно, як орган судової влади, в своїх актах Конституційний Суд України вказує на такі можливості реалізації Конституційним Судом України дослідження законодавчої прогалини: декларування необхідності законодавчого врегулювання певних правовідносин; відмова від тлумачення законодавчих прогалин, що було б втручанням в компетенцію законодавчої гілки влади.

В практиці Конституційного Суду України були сформульовані наслідки встановлення Конституційним Судом України наявності законодавчої прогалини. Зокрема, в Рішенні від 25 березня 1998 року № 3-рп у справі про офіційне тлумачення Закону України «Про вибори народних депутатів України» Конституційний Суд України зазначав, що *«заповнення прогалин у законах, окремі положення яких Конституційним Судом України визнані неконституційними, не належить до його повноважень. Згідно зі статтею 6 Конституції України державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову. Виходячи з цього і відповідно до частини другої статті 19 Конституції України вирішення зазначених питань є прерогативою органу законодавчої влади - Верховної Ради України»*.

2.4. Закріплення в законі, що регулює діяльність конституційного суду, або в іншому правовому акті повноважень конституційного суду досліджувати та оцінювати законодавчі прогалини.

Чи передбачаються в законі, що регулює діяльність конституційного суду або в іншому правовому акті, повноваження конституційного суду (якщо це не передбачено безпосередньо в конституції) досліджувати та оцінювати прогалини правового регулювання, які допущені в законах та інших правових актах? Чи передбачаються в такому законі (іншому правовому акті) спеціальні процедури дослідження таких прогалин? Якщо так, то охарактеризуйте їх. Які рішення відповідно до такого закону або правового акту приймає конституційний суд у випадку встановлення наявності законодавчої прогалини? Чи передбачається вказаним законом або правовим актом, хто та яким чином повинен усунути законодавчу прогалину? Чи передбачається це в інших законах та правових актах?

Закон України «Про Конституційний Суд України», який регламентує діяльність Конституційного Суду України, не передбачає повноважень щодо

дослідження та оцінювання прогалини правового регулювання в законах та інших правових актах.

Єдиними суб'єктом, який має право усувати законодавчі прогалини, є Верховна Рада України. Суб'єктами ініціювання питань усунення законодавчих прогалин можуть бути суб'єкти законодавчої ініціативи: Президент України, народні депутати України, Кабінет Міністрів України (частина перша статті 93 Конституції України).

3. Законодавча прогалина як об'єкт дослідження конституційного суду.

3.1. Звернення до конституційного суду.

Які суб'єкти можуть звертатися до конституційного суду у Вашій державі? Чи всі вони можуть ставити питання про законодавчу прогалину?

Суб'єктами права на конституційне подання з питань прийняття рішень Конституційним Судом щодо конституційності законів та інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим є Президент України, не менш як сорок п'ять народних депутатів України, Верховний Суд України, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Верховна Рада Автономної Республіки Крим, відповідно до своєї компетенції.

Суб'єктами права на конституційне подання з питань дачі висновків Конституційним Судом є: 1) щодо відповідності Конституції України чинних міжнародних договорів України або тих міжнародних договорів, що вносяться до Верховної Ради України для надання згоди на їх обов'язковість, - Президент України, Кабінет Міністрів України; 2) стосовно додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з поста в порядку імпічменту – Верховна Рада України; 3) щодо офіційного тлумачення Конституції та законів України - Президент України, не менш як сорок п'ять народних депутатів України, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Верховний Суд України, Кабінет Міністрів України, інші органи державної влади, Верховна Рада Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування; 3) щодо відповідності проекту Закону України про внесення змін до Конституції України вимогам статей 157 і 158 Конституції України – Верховна Рада України.

Суб'єктами права на конституційне звернення з питань дачі висновків Конституційним Судом щодо офіційного тлумачення Конституції та законів України є громадяни України, іноземці, особи без громадянства та юридичні особи в Україні.

Конституційний Суд може відмовити у відкритті провадження у справі за таких підстав: відсутність встановленого законодавством права на конституційне подання чи конституційне звернення; невідповідність конституційного подання, конституційного звернення вимогам, передбаченим

законодавством; непідвідомчість Конституційному Суду питань, порушених у конституційному поданні або конституційному зверненні.

Суб'єкти права на конституційне подання, конституційне звернення не можуть ставити питання про законодавчу прогалину, так як вирішення цього питання не входить до компетенції Конституційного Суду України.

3.2. Законодавчі прогалини в запитах та клопотаннях заявників.

Чи можуть заявники, які звертаються до конституційного суду, обґрунтовувати свої сумніви щодо конституційності оскаржуваного акту тим, що, на їх думку, в акті є прогалина в праві (законодавча прогалина)? Яку частину серед запитів, що надійшли до конституційного суду, складають запити, в яких невідповідність правового акту конституції обґрунтовується законодавчими прогалинами? Які суб'єкти, що наділені правом звертатися до конституційного суду, порівняно частіше за інших в своїх запитах вказують на законодавчі прогалини в якості причини невідповідності правового акту конституції? Чи встановлюються спеціальні вимоги для форми, змісту або структури звернення з приводу неконституційності законодавчої прогалини? Якщо так, то охарактеризуйте їх. Чи встановлені вимоги в законі, що регулює діяльність конституційного суду, чи сформульовані в конституційній юриспруденції?

З огляду на відсутність повноваження Конституційного Суду України вирішувати питання щодо законодавчих прогалин, відповідно до положень Закону України «Про Конституційний Суд України» у зверненнях до Конституційного Суду України заявники повинні надати правове обґрунтування тверджень щодо неконституційності нормативно-правового акту. Крім того, підставою для конституційного подання щодо офіційного тлумачення Конституції України та законів України є практична необхідність у з'ясуванні або роз'ясненні, офіційній інтерпретації положень Конституції України та законів України (стаття 93). Підставою для конституційного звернення щодо офіційного тлумачення Конституції України та законів України є наявність неоднозначного застосування положень Конституції України або законів України судами України, іншими органами державної влади, якщо суб'єкт права на конституційне звернення вважає, що це може призвести або призвело до порушення його конституційних прав і свобод.

Вимоги до форми, змісту та структури конституційного подання / конституційного звернення викладені відповідно в статтях 39, 42 Закону України «Про Конституційний Суд України». Ці вимоги є загальними.

3.3. Дослідження законодавчих прогалин за ініціативою конституційного суду.

Чи проявляє конституційний суд ex officio ініціативу досліджувати законодавчу прогалину під час розгляду звернення та чим це пояснюється (якщо заявником не ставиться питання про законодавчу прогалину)? Вкажіть найбільш характерні справи та якомога ширше опишіть їх.

Конституційний Суд України розглядає справи виключно за ініціативою суб'єктів права на конституційне подання / конституційне звернення. Крім того, Конституційний Суд України не досліджує питання законодавчих прогалин. У випадку виявлення такої прогалини Конституційний Суд України,

посилаючись на непідвідомчість розгляду цієї справи, лише констатує наявність певної законодавчої прогалини і скерує свою позицію до відповідного органу правотворчості.

3.4. Законодавчі прогалини в законах та інших правових актах.

Чи досліджуються та оцінюються конституційним судом прогалини правового регулювання не тільки в законах, але й в інших правових актах? Чи означає законодавча прогалина тільки прогалину, яка протирічить в правовому регулюванні конституції, або це прогалина в правовому регулюванні, яка протирічить регулюванню, що має вищу юридичну силу? Чи можна віднайти законодавчу прогалину у випадку делегованого законодавства, коли при делегуванні застосовується поняття «може» («має право», «наділений повноваженнями»), а регулювання, що встановлено підзаконним актом, охоплює тільки частину доручення?

Конституційний Суд України вирішує питання щодо конституційності нормативно-правових актів або офіційного тлумачення Конституції та законів України без окремого дослідження наявності прогалин правового регулювання в законах та інших правових актах.

3.5. Відмова конституційного суду від дослідження та оцінки законодавчих прогалин.

Чим конституційний суд обґрунтовує свою відмову в дослідженні та оцінці конституційності прогалини в правовому регулюванні (відсутність прямих посилань в конституції та законі на подібне дослідження, доктрина «політичних питань», поваги до дискреції законодавця в правотворчій діяльності та інше)?

Враховуючи, що до повноважень Конституційного Суду України не віднесено дослідження та оцінювання прогалин в праві, то у випадку звернення з цих підстав до Конституційного Суду України, останній відмовляє у відкритті конституційного провадження у справі.

Відмова Конституційного Суду України обґрунтовується наступним чином:

«... усунення прогалин у нормах законів... є прерогативою законодавчого органу, а не Конституційного Суду України» (Ухвала Конституційного Суду України від 9 липня 1998 року № 35-у про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним поданням Вищого арбітражного суду України щодо офіційного тлумачення статей 19 і 20 Закону України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні»);

«... впорядкування конкретних державно-службових відносин, усунення суперечностей та заповнення прогалин у чинному законодавстві до компетенції Конституційного Суду не віднесено» (Ухвала Конституційного Суду України від 10 липня 1998 року № 41-у про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним поданням Центральної виборчої комісії щодо офіційного тлумачення частини першої статті 9 Закону України «Про державну службу»);

«... усунення колізій і заповнення прогалин у законодавчих актах, згідно зі статтею 85 Конституції України, є виключною компетенцією Верховної Ради

України як єдиного органу законодавчої влади в Україні» (Ухвала Конституційного Суду України від 15 січня 2004 року № 1-у про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 2 Закону України «Про порядок виділення в натурі (на місцевості) земельних ділянок власникам земельних часток (паїв)» та про офіційне тлумачення частини третьої статті 82 Земельного кодексу України).

Окремо варто вказати на доктрину «питання політичної доцільності», сформульовану в конституційній юриспруденції України. Зокрема, у Рішенні від 26 лютого 1998 року № 1-рп/1998 у справі про вибори народних депутатів України Конституційний Суд вперше застосував та сформулював питання «політичної доцільності». Конституційний Суд дійшов висновку, що *«... позбавлення списків кандидатів у депутати від політичних партій, виборчих блоків партій, що отримали менше чотирьох відсотків голосів виборців, права на участь у розподілі депутатських мандатів, є питанням політичної доцільності, і воно має вирішуватися Верховною Радою України»* (абзац третій пункту 5 мотивувальної частини).

Доктрина політичного питання (політичної доцільності) проявилася і в Рішенні Конституційного Суду України від 3 грудня 1998 року № 17-рп/1998 у справі про утворення фракцій у Верховній Раді України. В цьому Рішенні Конституційний Суд зазначив, що *«... встановлення порядку організації та діяльності фракцій у парламенті, визначення їх кількісного складу, завдань, функцій, цілей тощо є передусім питанням політичної доцільності, які повинні вирішуватися Верховною Радою України»* (абзац дев'ятий пункту 3 мотивувальної частини).

3.6. Ініціювання дослідження «подібного» характеру.

Чи може конституційний суд, не досліджуючи прогалини, здійснювати у справах конституційне провадження «подібного» характеру? Дослідження проводяться на вимогу заявника чи за ініціативою суду? Чи пов'язувалися подібні дослідження із захистом конституційних прав і свобод?

До повноважень Конституційного Суду України не входить виявлення та дослідження законодавчих прогалин. Але здійснюючи контроль конституційності актів та даючи офіційне тлумачення Конституції та законів України, безумовно, Конституційний Суд України стикається з проблемою виявлення законодавчих прогалин.

Основним завданням Конституційного Суду України є гарантування верховенства Конституції України як Основного Закону держави на всій території України. З огляду на це, Конституційний Суд України реалізує своє призначення за ініціативою суб'єктів права на конституційне подання / конституційне звернення.

4. Дослідження та оцінка конституційності законодавчих прогалин

4.1. Особливості дослідження законодавчих прогалин.

Особливості дослідження законодавчих прогалин при здійсненні конституційного контролю a priori та a posteriori. Чи виникають проблеми законодавчих прогалин при розгляді справ конституційного судочинства щодо компетенції органів публічної влади, щодо порушення конституційних прав і свобод і т.п.? Особливості дослідження та оцінки законодавчих прогалин при розгляді справ конституційного судочинства щодо законів, якими забезпечується здійснення прав і свобод особистості (громадянських, політичних, економічних та культурних прав)? Особливості дослідження законодавчих прогалин в законах та інших правових актах, які регулюють організацію та діяльність публічної влади. Особливості дослідження законодавчих прогалин в матеріальному та процесуальному праві. Специфіка дослідження законодавчих прогалин в приватному та публічному праві. Специфіка дослідження законодавчих прогалин при перевірці конституційності міжнародних договорів.

В процесі своєї діяльності Конституційний Суд України здійснює попередній (превентивний) і наступний (репресивний) контроль. Попередній контроль Конституційного Суду України поширюється на дві категорії справ: 1) за зверненнями Президента України або Кабінету Міністрів України Конституційний Суд дає висновки про відповідність Конституції України міжнародних договорів, що вносяться до Верховної Ради України для надання згоди на їх обов'язковість (стаття 151 Конституції України); за зверненням Верховної Ради України Конституційний Суд України дає висновок щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України вимогам статей 157 і 158 Конституції України (стаття 159 Конституції України).

Наступний (репресивний) контроль Конституційний Суд України здійснює у справах: про відповідність Конституції України (конституційність) законів та інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим (частина перша статті 150 Конституції України); про відповідність Конституції України чинних міжнародних договорів (частина перша статті 151 Конституції України); про додержання конституційної процедури розслідування й розгляду справи про усунення Президента України з поста в порядку імпічменту (частина друга статті 151 Конституції України); про порушення Верховною Радою Автономної Республіки Крим Конституції України або законів України в разі дострокового припинення її повноважень за рішенням Верховної Ради України (пункт 28 частини першої статті 85 Конституції України).

Здебільшого саме при здійсненні наступного контролю конституційності дійсно можуть виникати проблеми законодавчих прогалин. Системний аналіз правових актів під час розгляду справи дає підстави Конституційному Суду України вказати на наявність окремих законодавчих прогалин. Якщо положення нормативно-правового акту визнаються неконституційними, вони втрачають чинність з дня ухвалення рішення Конституційного Суду України.

Загальною є процедура розгляду справ щодо конституційності правових актів, що викликають спір стосовно повноважень конституційних органів державної влади України, органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування, щодо відповідності чинних правових актів конституційним принципам і нормам стосовно прав та свобод людини і громадянина, а також щодо конституційності правових актів, якими суперечливо регулюється порядок реалізації конституційних прав та свобод людини і громадянина. Особливості стосуються лише суб'єктного складу, предмету провадження та змісту резолютивної частини.

4.2. Встановлення наявності законодавчої прогалини.

Вкажіть критерії, які сформульовані в конституційній юриспруденції Вашої держави, відповідно до яких прогалини в правовому регулюванні визнаються неконституційними. Чи досліджує конституційний суд тільки положення закону або іншого правового акту, які оскаржуються? Чи задовольняється конституційний суд виключно автономним дослідженням оскаржуваних положень (або оскарженого акту) чи аналізує їх в контексті всього в акті встановленого (в систем актів або усїєї сфери права) правового регулювання? Чи може конституційний суд розглядати та оцінювати законодавчі прогалини правового регулювання, яке існувало в минулому? Чи фіксує конституційний суд, при аналізі розвитку оскаржених положень (оскарженого акту) прогалини правового регулювання, які були в минулому? Чи досліджує та оцінює конституційний суд, ідентифікуючи законодавчу прогалину, тільки зміст та форму правового регулювання чи разом з тим і практику її існування?

З огляду на те, що до повноважень Конституційного Суду України не віднесено дослідження та оцінювання прогалин у праві, то Конституційним Судом України не були розроблені критерії встановлення наявності законодавчих прогалин.

Конституційний Суд України досліджує тільки положення оскаржених до нього актів (законів та інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, чинних міжнародних договорів та міжнародних договорів, що вносяться до Верховної Ради України для надання згоди на їх обов'язковість, законопроектів про внесення змін до Конституції України вимогам статей 157 і 158 Конституції України). При цьому Конституційний Суд України досліджує тільки чинні акти. Відповідно до положень частини третьої статті 61 Закону України «Про Конституційний Суд України» *«у разі якщо в процесі розгляду справи за конституційним поданням чи конституційним зверненням виявлено невідповідність Конституції України інших правових актів (їх окремих положень), крім тих, щодо яких відкрито провадження у справі, і які впливають на прийняття рішення чи дачу висновку у справі, Конституційний Суд України визнає такі правові акти (їх окремі положення) неконституційними»*. Тобто, Конституційний Суд України здійснює системний аналіз нормативно-правових актів у їх взаємозв'язку, досліджуючи усі питання, що пов'язані з конституційністю оскаржених актів (їх положень).

4.3. Методика розкриття законодавчої прогалини

Дайте характеристику методології розкриття законодавчої прогалини в конституційній юриспруденції. Які методи або їх поєднання застосовуються конституційним судом при розкритті законодавчої прогалини? Яке значення відводиться граматичному, логічному, історичному, системному, телеологічному та іншим методам при фіксуванні законодавчої прогалини? Чи керується конституційний суд (прямо чи опосередковано) при розгляді та оцінці законодавчих прогалин практикою Європейського суду з прав людини, Європейського суду справедливості, інших інститутів міжнародної юстиції, конституційних або верховних судів інших держав?

Вирішуючи справу щодо конституційності правового акту або офіційного тлумачення Конституції та законів України, Конституційний Суд України може виявити наявність законодавчої прогалини. При цьому, як правило, при аналізі Конституційний Суд України застосовує декілька методів (системний, телеологічний (цільовий), граматичний, функціонального тлумачення, порівняльно-правовий). Здебільшого це виявляється при аналізі нормативно-правових актів, які були прийняті до набуття чинності Конституцією України 1996 року та до яких вносилися зміни після 1996 року. Досить часто Конституційний Суд України застосовує метод системного аналізу правового акту в поєднанні з практикою застосування цього акту органами державної влади. Застосування Конституційним Судом України логічного тлумачення дає можливість за допомогою засобів формальної логіки (тотожності, не протиріччя, виключення третього, достатньої основи) та логічних операцій (аналіз та синтез, побудова силогізму тощо) виявити увесь обсяг змісту норми, усунути певні неточності. Окремо варто вказати на здійснення Конституційним Судом України телеологічного тлумачення. Такий вид тлумачення є досить ефективним при розгляді компетенційних справ.

При розгляді справ Конституційний Суд України звертається до практики Європейського суду з прав людини; застосовуючи порівняльно-правовий метод, він аналізує практику конституційних або верховних судів інших держав.

4.4. Додаткові заходи.

Чи застосовує конституційний суд у випадку встановлення наявності законодавчої прогалини, якщо це пов'язано із захистом прав особистості, будь-які дії з їх забезпечення? Якщо так, то які?

У випадку встановлення наявності законодавчої прогалини, якщо це пов'язано із захистом прав особистості, Конституційний Суд України не наділений повноваженнями здійснювати будь-які дії з їх забезпечення. Конституційний Суд України лише вказує на наявність законодавчої прогалини та у разі невідповідності нормативно-правового акту (його окремого положення) Конституції України може визначити орган, який повинен привести у відповідність до Конституції України оскаржений акт.

4.5. Конституційний суд досліджує законодавчу прогалину як елемент розгляду справи в конституційному судочинстві, проте не дає оцінку її конституційності.

Чи фіксується прогалина в правовому регулюванні (законодавча прогалина) в мотивувальній частині рішення конституційного суду та чи звертається увага законодавця або іншого суб'єкта правотворчості на необхідність усунення прогалини в праві (законодавчої прогалини), чи викладаються пропозиції законодавцю (іншому суб'єкту правотворчості) яким чином можна усунути подібні недоліки правового регулювання (чи вказуються критерії можливого правового регулювання, чи рекомендуються строки прийняття поправок)?

Чи вказує конституційний суд в мотивувальній частині свого рішення, яким чином розуміти правове регулювання, щоб в ньому не допускалися законодавчі прогалини, вивозмінюючи таким чином існуюче правове регулювання (фактично, доповнюючи його)?

Чи фіксує конституційний суд в мотивувальній частині рішення наявність законодавчої прогалини чи іншої прогалини в правовому регулюванні та чи вказує, що така відсутність правового регулювання усувається шляхом застосування судами загальної компетенції загальних правових принципів?

Чи застосовує конституційний суд інші моделі оцінки та усунення законодавчих прогалин?

Законодавча прогалина фіксується у мотивувальній частині акту Конституційного Суду з констатуванням того факту, що заповнення законодавчих прогалин належить до компетенції Верховної Ради України, а не Конституційного Суду України. При цьому Суд не робить жодних висновків і не встановлює обов'язків. Так, наприклад:

«... усунення прогалин у нормах законів... є прерогативою законодавчого органу, а не Конституційного Суду України» (Ухвала Конституційного Суду України від 9 липня 1998 року № 35-у про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним поданням Вищого арбітражного суду України щодо офіційного тлумачення статей 19 і 20 Закону України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні»);

«...заповнення прогалин у законах України не належить до повноважень Конституційного Суду України» (Ухвала Конституційного Суду України від 20 квітня 1999 року № 8-у про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення частини другої статті 3 Закону України «Про збір на обов'язкове соціальне страхування»);

«... усунення колізій і заповнення прогалин у законодавчих актах, згідно зі статтею 85 Конституції України, є виключною компетенцією Верховної Ради України як єдиного органу законодавчої влади в Україні» (Ухвала Конституційного Суду України від 15 січня 2004 року № 1-у про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 2 Закону України «Про порядок виділення в натурі (на місцевості) земельних ділянок власникам земельних часток (паїв)» та про офіційне тлумачення частини третьої статті 82 Земельного кодексу України).

4.6. Оцінка законодавчої прогалини в резолютивній частині рішення конституційного суду.

Конституційний суд, констатувавши в мотивувальній частині рішення наявність законодавчої прогалини, в резолютивній частині:

- а) визнає закон (інший правовий акт) таким, що протирічить конституції;
- б) визнає такими, що протирічать конституції, відповідні положення закону (акту);
- в) акт (його положення) залишаються чинними, одночасно бездіяльність законодавця (іншого суб'єкта правотворчості) визнається антиконституційною з вказівкою на строк, до якого повинно бути встановлено, відповідно до конституції, правове регулювання;
- г) констатує обов'язок законодавця (іншого суб'єкта правотворчості) усунути прогалину в праві (з вказівкою або без вказівки про усунення прогалини);
- д) констатує прогалину в правовому регулюванні з вказівкою, що її усунути можуть загальні або спеціальні суди;
- е) зобов'язує суди загальної компетенції та спеціалізовані суди призупинити розгляд справ та не застосовувати існуюче правове регулювання до усунення прогалини законодавцем (іншим суб'єктом правотворчості);
- ж) констатує прогалину в правовому регулюванні, при цьому не дає прямих висновків та не встановлює жодних зобов'язань;
- з) оцінює законодавцю прогалину іншим чином.

Конституційний Суд України, констатувавши в мотивувальній частині акту наявність законодавчої прогалини, в резолютивній частині акту:

- припиняє конституційне провадження у справі, констатуючи, що заповнення прогалин у нормативно-правових актах Конституційному Суду України не підвідомче;
- відмовляє у відкритті конституційного провадження у справі на підставі пункту 3 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» – непідвідомчість Конституційному Суду України питань, порушених у конституційному поданні (зверненні);
- відмовляє у відкритті конституційного провадження у справі на підставі пункту 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» – невідповідність конституційного подання (звернення) вимогам, передбаченим Конституцією України та Законом України «Про Конституційний Суд України».

4.7. Дослідження «подібного» характеру та рішення.

Що є характерним для «подібних» досліджень, що здійснюються у справах конституційного провадження конституційним судом, який не досліджує законодавчі прогалини? Особливості рішень у цих справах.

Див. відповідь на питання 3.6.

4.8. Засоби юридичної техніки, які застосовуються конституційним судом для уникнення появи прогалин в праві в результаті рішення, яким закон або інший правовий акт визнано такими, що протирічать конституції.

Які засоби юридичної техніки застосовує конституційний суд для уникнення появи прогалин в праві в результаті рішення, яким закон або інший правовий акт визнається таким, що протирічить конституції? Відкладення офіційного оголошення рішення конституційного суду. Встановлення більш пізньої дати набуття чинності рішенням

конституційного суду. Констатація конституційним судом, що оскаржуваний акт відповідає конституції тимчасово, з вказівкою, що якщо акт не буде змінений до певного строку, він буде протирічити конституції. Визнання акту в зв'язку із законодавчою прогалиною таким, що протирічить конституції, без його усунення із системи права. Відповідне конституції тлумачення акту (положення акту) для уникнення констатації протиріччя акта (положення акту) конституції внаслідок законодавчої прогалини. «Поновлення» раніше чинного правового регулювання. Обираються інші моделі рішення.

Відповідно до положень частини другої статті 152 Конституції України закони, інші правові акти або їх окремі положення, що визнані неконституційними, втрачають чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України рішення про їх неконституційність. Рішення і висновки Конституційного Суду України підписуються не пізніше семи днів після прийняття рішення, дачі висновку. Рішення і висновки Конституційного Суду України офіційно оприлюднюються наступного робочого дня після їх підписання (частини перша і друга статті 67 Закону України «Про Конституційний Суд України»).

Відкладення офіційного оприлюднення або встановлення більш пізньої дати набуття чинності рішенням Конституційного Суду України не передбачено конституційними нормами.

5. Наслідки констатації законодавчих прогалин в рішеннях конституційного суду.

5.1. Обов'язки, які виникають у законодавця.

Чи означає встановлення наявності законодавчої прогалини в рішенні конституційного суду обов'язок законодавця відповідним чином усунути таку прогалину правового регулювання? Чи передбачається в регламенті парламенту розгляд питання реалізації рішень конституційного суду? Чи оперативно реагує парламент на рішення конституційного суду, в яких констатуються законодавчі прогалини? Чи були випадки, коли парламент зневажав рішення конституційного суду щодо законодавчої прогалини? Яким чином забезпечується виконання парламентом обов'язку, що випливає з рішення конституційного суду? Повноваження та роль конституційного суду в цій сфері.

З огляду на той факт, що рішення і висновки Конституційного Суду України є обов'язковими до виконання, то усунення законодавчих прогалин, які виникли у зв'язку з визнанням їх (або окремих положень) неконституційними, віднесено до повноважень Верховної Ради України як єдиного органу законодавчої влади в Україні (стаття 75 Конституції України). В деяких рішеннях Конституційний Суд України вказував на необхідність врегулювання відносин, які «постраждали» при визнанні неконституційним нормативно-правового акту. Зокрема, в Рішенні від 29 грудня 1999 року № 11-рп/1999 у справі про смертну кару Конституційний Суд України визначив, що «Верховній Раді України привести Кримінальний кодекс України у відповідність з цим Рішенням Конституційного Суду України» (пункт 3 резолютивної частини). Подібним чином було вказано і в Рішенні Конституційного Суду України від 9 липня 2002 року № 15-рп/2002 у справі

про досудове врегулювання спорів та в Рішенні Конституційного Суду України від 2 листопада 2004 року № 15-рп/2004 у справі про призначення судом більш м'якого покарання.

Відповідно до положень статті 70 Закону України «Про Конституційний Суд України» *«у разі необхідності Конституційний Суд України може визначити у своєму рішенні, висновку порядок і строки їх виконання, а також покласти на відповідні державні органи обов'язки щодо забезпечення виконання рішення, додержання висновку. Конституційний Суд України має право зажадати від органів, зазначених у цій статті, письмового підтвердження виконання рішення, додержання висновку Конституційного Суду України. Невиконання рішень та недодержання висновків Конституційного Суду України тягнуть за собою відповідальність згідно з законом»*. Крім того, в Рішенні від 14 грудня 2000 року № 15-рп/2000 у справі про порядок виконання рішень Конституційного Суду України вказано, що *«... незалежно від того, чи визначено в рішенні, висновку Конституційного Суду України, зокрема, порядок його виконання, відповідні державні органи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України»*.

Проте додаткове визначення у рішеннях, висновках Конституційного Суду України порядку їх виконання не скасовує і не підміняє загальної обов'язковості їх виконання. Незалежно від того, наявні чи відсутні в рішеннях, висновках Конституційного Суду України приписи щодо порядку їх виконання, відповідні закони, інші правові акти або їх окремі положення, визнані за цими рішеннями неконституційними, не підлягають застосуванню як такі, що втратили чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України рішення про їх неконституційність» (абзац п'ятий-шостий пункту 4 мотивувальної частини).

В Рішенні від 20 червня 2007 року № 5-рп/2007 у справі щодо кредиторів підприємств комунальної форми власності Конституційний Суд України вказав, що *«позитивним обов'язком законодавця є заповнення прогалини у статті 40 Закону для належного застосування судами оспорюваних положень»* (речення четверте пункту 5 мотивувальної частини).

В Регламенті Верховної Ради України не передбачено розгляд питань стосовно впровадження в життя рішень Конституційного Суду України. Забезпечення парламентом обов'язків, які вбачаються з рішень Конституційного Суду України, стосуються лише виконання рішень Конституційного Суду України.

5.2. Обов'язки, які виникають в інших суб'єктів правотворчості.

Чи означає констатація законодавчої прогалини в рішенні конституційного суду обов'язок для інших суб'єктів правотворчості відповідним чином усунути таку прогалину правового регулювання? Чи передбачається в актах, що регулюють діяльність цих суб'єктів, яким чином цими суб'єктами реалізуються рішення конституційного суду? Чи оперативно реагують вказані суб'єкти на рішення конституційного суду, в яких констатуються законодавчі прогалини? Чи були випадки, коли ці суб'єкти зневажали рішення конституційного суду щодо законодавчої прогалини? Яким чином забезпечується

належне виконання вказаними суб'єктами такого обов'язку? Повноваження та роль конституційного суду в цій сфері.

Аналогічно до виконання Верховною Радою України рішень Конституційного Суду України, якими окремі положення законодавчих актів були визнані неконституційними, інші суб'єкти правотворчості (Президент України, Кабінет Міністрів України, Верховна Рада Автономної Республіки Крим) можуть бути зобов'язані Конституційним Судом України усунути прогалини (привести у відповідність до положень Конституції нормативно-правовий акт, який був оскаржений до Конституційного Суду України). Зокрема, щодо Кабінету Міністрів України, то в Рішенні Конституційного Суду України від 25 листопада 1998 року № 15-рп/1998 у справі про платні медичні послуги Конституційний Суд України визначив, що *«відповідно до статті 70 Закону України «Про Конституційний Суд України» покласти на Кабінет Міністрів України обов'язок у місячний термін привести Постанову Кабінету Міністрів України від 17 вересня 1996 року № 1138 із змінами, внесеними Постановою Кабінету Міністрів України від 12 травня 1997 року № 449, у відповідність із статтею 49 Конституції України і цим Рішенням Конституційного Суду України»* (пункт 3 резолютивної частини). Подібним чином було вказано і в Рішенні Конституційного Суду України від 24 липня 1999 року № 6-рп/1999 у справі про фінансування судів та в Рішенні Конституційного Суду України від 19 червня 2001 року № 9-рп/2001 у справі щодо стажу наукової роботи.

Щодо приведення у відповідність нормативно-правових актів Верховною Радою Автономної Республіки Крим, то Конституційний Суд України зазначив наступне: в Рішенні Конституційного Суду України від 2 червня 1998 року № 7-рп/1998 у справі про бюджет Автономної Республіки Крим на 1998 рік: *«покласти на Верховну Раду Автономної Республіки Крим обов'язки щодо забезпечення виконання цього Рішення Конституційного Суду України. Верховній Раді Автономної Республіки Крим на виконання пункту 3 Рішення Конституційного Суду України від 25 березня 1998 року № 4-рп щодо неконституційності використання Верховною Радою Автономної Республіки Крим терміну "закон Автономної Республіки Крим" як форми нормативно-правового акта Верховної Ради Автономної Республіки Крим привести у відповідність до Конституції України та Закону України "Про Верховну Раду Автономної Республіки Крим" назву нормативно-правового акта Верховної Ради Автономної Республіки Крим "Про республіканський бюджет Автономної Республіки Крим на 1998 рік" від 14 січня 1998 року та постанови Верховної Ради Автономної Республіки Крим "Про введення в дію закону Автономної Республіки Крим "Про республіканський бюджет Автономної Республіки Крим на 1998 рік" від 14 січня 1998 року»* (пункт 3 резолютивної частини). Аналогічно було вказано і в Рішенні від 27 лютого 2001 року № 1-рп/2001 у справі про правові акти Верховної Ради Автономної Республіки Крим: *«Верховній Раді Автономної Республіки Крим протягом двох місяців з дня ухвалення цього Рішення привести у відповідність з Конституцією України*

та законами України положення нормативно-правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, що визнані неконституційними» (пункт 6 резолютивної частини).

Крім того, Конституційний Суд України в Рішенні від 14 грудня 2000 року № 15-рп/2000 у справі про порядок виконання рішень Конституційного Суду України вказав, що *«органи державної влади, органи Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації, посадові та службові особи, громадяни та їх об'єднання, іноземці, особи без громадянства повинні утримуватись від застосування чи використання правових актів або їх положень, визнаних неконституційними»* (речення друге абзацу другого пункту 4 мотивувальної частини).

6. Висновок.

Чи можна вважати подібні дослідження значною сферою діяльності конституційного суду; чи має конституційний суд достатньо юридичних інструментів такого дослідження; який вплив мають рішення конституційного з цих справ на процес правотворчості у Вашій державі?

Конституційний Суд України може констатувати наявність прогалин правового регулювання. Проте таке встановлення прогалин не є основною діяльністю Конституційного Суду України. Конституційний Суд України не може заповнювати прогалини шляхом офіційного тлумачення. Будучи правозастосовним органом, Конституційний Суд України може виступати в якості «негативного» законодавця, коли визнає неконституційними акти або їх окремі положення. Проте заповнення прогалин, їх усунення або подолання не може бути здійснено Конституційним Судом України.

Здійснюючи контроль конституційності актів українського законодавства та даючи офіційне тлумачення Конституції та законів України, перш за все, Конституційний Суд України забезпечує верховенство Конституції України як Основного закону, тому правотворчі органи повинні керуватися, крім конституційних положень, загальних правових принципів, рішеннями та правовими позиціями Конституційного Суду України, які в опосередкованій формі формулюють певні критерії нового регулювання суспільних відносин.